

Fem land i samarbeid 1949-2015 = 66 år

Tinken Laurantzson

Før vi begir oss i vei til Goetheanum og den nordiske sommerkonferansen, har jeg forsøkt å se litt på hvilken historisk strøm vi står i. Til det har jeg tatt til hjelp boken *Antroposofien i Norden – fem land i samarbeid* (red. Oddvar Granly og Oscar Borgmann Hansen). Den ble gitt ut på Antropos i 2008, da var det 100 år siden Rudolf Steiner sin første, av i alt 13 reiser, til de nordiske landene.

Nordiske antroposofier har samarbeidet helt fra starten. Fra Steiners første foredragsreiser i Norden ble det samarbeidet og foretatt besøk over landegrensene. Dette samarbeidet ble forsterket på slutten av 40-tallet.

Etter 2. verdenskrig våknet følelsen av en nordisk samhörighet. Grensene som hadde vært stengt mellom de nordiske landene under okkupasjonen av Norge og Danmark,

var igjen åpne, og kontakt kunne knyttes på ny, og perspektivet utvides.

Det fantes på slutten av 40-tallet en sterk interesse og følelse av fellesskap med den klassiske nordiske brorskapstanken fra 1800-tallets romantikk. Det oppstår nærmest en ny identitet for den antroposofiske bevegelse, med et sterkt engasjement i antroposofiens praktiske og sosiale konsekvenser.

Det som skjedde, var ikke en ytterliggjøring, men snarere en forening av en fordypet esoterikk og et dypt engasjement i verden. «Ty gemensamt för de stora mystikerna är att den inre vägen med-

Arne Klingborg med datteren Aurora, på Nordisk sommermøte i Ronneby i 1950.

Sommermøtet i Gravarne, Sverige, i 1953. Fra venstre Karl Brodersen, Jens Bjørneboe og Jørgen Smit.

för ett klarare, djupare engagemang i världen.»¹ Det var i denne doble bevegelse: forsterkning og aktualisering utover, og fordypning innover, som de nordiske sommermøtene fikk sin store betydning.

Det fantes ulike grupperinger innenfor de antroposofiske gruppene. De mer innadvendte Dornach-tro og de som søkte en mer utadrettet virksomhet; som ville utvikle antroposofiens sosiale konsekvenser. Dette var ikke primært en generasjonskonflikt. Samtidig pågikk konflikter i Goetheanum, som også forplantet seg i de nordiske landene, med tilsvarende polariteter og flanker innad i selskapene og i gruppene. Tilliten til Goetheanum var svekket, derfor ble det viktig å styrke samarbeidet mer lokalt. Noen mente det var viktig å holde seg orientert om konfliktene og ta stilling, mens andre ville fokusere på arbeidet. Situasjonen styrket imidlertid interessen for å skape et nordisk samarbeide, et forum for antroposofi som kunne holde seg utenfor konfliktene. (For øvrig henvises det til boken, som skildrer situasjonen i de forskjellige landene nøye.)

Nordiske sommermøter

I 1949 ble det første av en lang rekke nordiske sommerstevner holdt med 270 deltagere. Det fant sted i Nyborgstrand i Danmark. Dette var opptakten til et senere bredt samarbeid innenfor konkrete arbeidsområder, slik som jordbruk, pedagogikk, helse pedagogikk, medisin og også innenfor de kunstneriske områder.

1 Antroposofien i Norden – fem land i samarbeid (s. 9)

Det første sommermøtet hadde tittel: «*Fra Goethe til Steiner med henblikk på vår tids kulturkamp*». Det var 200 år siden Goethes fødsel. Ingeborg Møller fortalte om Goethes legender, Dan Lindholm om Goethe og naturhistorien, Jørgen Smit snakket om «Goethes eventyr» i forbindelse med mysteriedramaene Ernst Sørensen tok for seg Goethe av i dag. Arne Klingborg holdt malerkurs med Goethes fargelære sammen med Didrik Smit. For å nevne noe av innholdet på stevnet.

Dagsrytmen under stevnene minnet om Steiner-skolens. Dagen startet med kunstnerisk opptakt, etterfulgt av et morgenforedrag, kunstneriske kurs, og arbeidsgrupper på ettermiddagen rundt ulike tema. På kvelden var det konserter og foredrag.

Det neste møtet fant sted allerede i 1950, i Ron-

neby i Blekinge i Sverige. Nå er Norden hovedtema: *Nordens vesen i lyset av Rudolf Steiners kulturimpuls*. Dette møtet var i hovedsak organisert av Arne Klingborg. Morgenforedragene tok for seg ulike aspekter ved den nordiske kulturen, som: «Middelalderens runemagi», «Fra viking til kristen», «De nordiske folk som kulturbærere» og «Nordens vei fra idé til virkelighet».

Dan Lindholm var en karismatisk foredragsholder og behersket fortellerkunsten til fulle. Han og Jørgen smit ga hver ettermiddag en fremstilling av den nordiske mytologien fra et antroposofisk perspektiv. Draumkvedet ble presentert av Ingeborg Møller og antagelig fremført av Didrik Smit.

I avisen *Åbo underrettelser* 26.8.1950 kunne man lese følgende uttalelse fra en av deltagerne: «Ingeborg Møller påstod at antroposofene i Norge bestod av mest unge menn og gamle damer.» Videre beskrives det at det deltok en mengde høyvokste unge menn, riktige vikingtyper som holdt rungende foredrag.

Opplevelsen steg opp i mange av at det nordiske folk utfyller hverandre. Holdningen var å ikke betone noe nasjonalistisk og trangt, men knytte an til den antroposofiske kulturimpulsen. Arne Klingborg skrev i et brev til Rut Nilsson, hvor han refererer til en samtale med Elis Hjort som han nevner som en av de viktigste inspiratorer i arbeidet: «Hjort menade att Steiner vid ett visst tillfälle hade talat om en speciell nordisk impuls som det gäller att få fatt i. ... som skulle verka fruktbart ända in i det övriga Europa ... Vi måste söka få tag i och utveckla Nordens ande.»¹ Forholdet mellom Europa og Norden er dermed allerede satt på dagsorden Hjort har henvist til en samtale der Steiner skal ha sagt: Det nordiske mennesket er ikke faustisk (det vil si; medfølelse gjennom erkjennelse), men slik som Parsifal (erkjennelse gjennom medfølelse).

1 Antroposofien i Norden – fem land i samarbeid s. 21.

Spesielt for møtene var også de kunstneriske øvingskursene. Dette hadde sin bakgrunn i innsikten om kunstens betydning for utviklingen av åndelige erfaringer, et tema som var av stor betydning for Arne Klingborg. Musikken på sommermøtene var også viktig på grunn av musikkens særegne evne til å lede og styrke en indre vei til åndelige opplevelse. Hans Børre Ørbæk, steinerskolelærer og komponist, var en drivkraft med hensyn til å introdusere den nye og ofte kontroversielle musikken, som Fartein Valen, Hindemith og Schönberg. Komponisten Per Nørgård deltok på sommermøtet i Orivesi i 1974. Han hadde tidligere komponert et verk for instrumentensemble, tenorsolo og kor, til en tekst av Rudolf Steiner. Dette verket ble innstudert under komponistens ledelse. (Et stykke av Nørgård vil også bli spilt under Norden i Goetheanum – Goetheanum i Norden).

Sommermøtene hadde en særegen stemning, som representerer noe helt egenartet innenfor den internasjonale antroposofiske bevegelse. Kanskje var det på grunn av arbeidsmåten, og de menneskelige relasjonene. Denne stemningen beskrives som: «En ånd av udogmatisk, frihetlig antroposofi, der man arbeider fenomenologisk og i nær dialog med de store kulturhendelsene i samtiden».

Det får meg til å tenke på Gudjon fra Island som helt i starten av vårt arbeid med Norden i Goetheanum – Goetheanum i Norden sa følgende: «Her i Norden er vi fremfor alt arbeidskamerater!» Ja, det er muligens noe horisontalt og åpent som preger den nordiske arbeidsmåten. Ideelt sett vil vi nok være som Askeladder som stopper opp ved det som møter oss, og undres.

Medarbeiderkretsen og Antroposofisk Selskap

For å holde seg unna de tidligere nevnte stridighetene og flankene, ble de første møtene holdt utenfor selskapene. Ifølge Arne Klingborg var sommermøtene et brobyggerprosjekt, som han sa i et tilbakeblikk. I Danmarks var det så ille at selskapet aktivt motarbeidet sommermøtet

Arne Klingborg og Dan Lindholm på sommerfest i Järna.

i 1949, og prøvde å få støtte i fra Dornach i å stoppe det. Således var det ikke selskapet, men en nordisk medarbeiderkrets som inviterte til det første stevnet. Det var igangsatt ut ifra menneskemøter og i felles engasjement for antroposofien. Den såkalte *medarbetarkretsen för nordiska antroposofiska sommarmöten*, hadde en åpen formell struktur, uten vedtekter og medlemskap. Det var en stor krets, i 1957 bestod den av 100 medlemmer. Alle kunne delta, og ingen forpliktet seg til langsiktig deltagelse. Medlemskap i Antroposofisk Selskap var heller ikke en forutsetning.

De nordiske sommertreffene var et initiativ som ble tatt av enkeltmennesker. Fremfor alt var det fire personer som utgjorde kjernen: Edgard Høyer, Karen Östergaard, Ernst Sørensen og Arne Klingborg. I boken spør Göran Fant: «Var det de nordiske folkeånder som søkte og inspirerte disse personene og dannet konstallasjonene? Eller var det disse personene som ut fra en individuell inspirasjon og frihet, valgte sitt samarbeid?»

Initiativet ble tatt av Ernst Sørensen og Arne Klingborg. Karen Östergaard og Edgard Høier fra Danmark kom med etter hvert. De var pionerer i en pionertid. En annen som må fremheves, er Jørgen Smit. Gjennom flere tiår holdt han de mest sentrale foredragene; fra 1949 og helt fram til sin død i 1991. Også Oscar Hansen (senere med mellomnavnet Borgmann) må nevnes, som først fulgte arbeidet fra sidelinjen, men fra 1952 deltok aktivt.

Av sentrale nordmenn må noen fremheves: Nils Gustav Hertzberg var steinerskolelærer med naturvitenskap og historie som sitt område. Sophus Clausen var foretningmann og ble en viktig administrator for møtene. Han var også sentral i arbeidet med mysteriedramaene, som kom til å bli viktige under sommermøtene. Didrik Smit, bror av Jørgen, holdt musikk- og sangkurs. Han var aktiv fram til noen få år før sin død i 1996.

Lilly Smit (Jørgens mor) til venstre og Betty Clausen til høyre, Gravarne 1953.

En nordisk antroposofisk utdanning

På slutten av 50-tallet foreslo Hans Glaser at Oskar Hansen, Arne Klingborg og Jørgen Smit skulle få oppgaven å starte en nordisk antroposofisk utdanning for unge mennesker, for en ny ungdomsgenerasjon hadde begynt å tre frem. Resultatet ble Rudolf Steinerseminariet i Järna – et utdanningsentrum der flere generasjoners ungdommer fikk sin opplæring og impulser til sitt arbeid. I den forbindelse nevner Gjørn Fant, som selv var seminarist, Arne Klingborg som en sosial arkitekt. Han evnet å forene fargesterke mennesker i et felles konsept.

Järna ble valgt fordi det lå omtrent like langt fra Oslo, København og Helsingfors. Det var allerede et viktig sentrum gjennom at det der fantes flere helsepedagogiske steder.

I 1961 startet et fire ukers kurs for 20 ungdommer, og den nordiske treklengen Jørgen Smit, Arne Klingborg og Oskar Hansen bidro sterkt. I 1964 ble det helårskurs, motivert av deltagerens videre interesse og behov. Først startet «almenna linjen», deretter et pedagogisk år, eurytmilinjens, biodynamisk studieår, en linje for billedkunst og en teaterlinje.

På slutten av 80-tallet var det 200 heltidsstudenter ved Rudolf Steinerseminariet. Seminaret var lenge en utpreget nordisk institusjon, både

når det gjaldt lærere og deltagere. «Almennalinjen» opphørte i 2003.

Den nordiske tanken i en ny generasjon

I 1984 var en ny generasjon kommet til, og med den dukket nye spørsmål opp angående arbeidet med sommermøtene. Var det nordiske aspektet fortsatt like viktig? Hvorfor ikke et globalt engasjement? Hvilken reel betydning kan et nordisk arbeid ha? Finnes det felles nordiske oppgaver? Perspektivet hadde utvidet seg – i takt med samfunnet for øvrig.

Sam Ledsaak og Oddvar Granly var aktive i den norske gruppen. Spørsmålet om Antroposofisk Selskaps identitet og oppgaver ble forsterket, og flere av møtene fra 1980-tallet var rene medlems-

møter og behandlet selskapets oppgaver.

Konferansen i Tammersfors i 1990 – et høydepunkt

Tema var: «Vendepunkt 2000». Tittelen på Jørgen Smit sitt morgenkurs var: *Hva kan det enkelte mennesket utrette i nåtidens sosiale makstruktur-er og omveltninger*. Møtet var sterkt preget av de store endringene i Øst-Europa etter 1989, det omhandlet forholdet mellom øst og vest, der man prøvde å se Norden som en formidler. Møtet hadde internasjonal karakter, og for første gang var russerne med. Man stilte konkrete og aktuelle spørsmål. Arbeidsgruppene hadde også fokus på samtiden, som miljøet, vannproblematikk, dyrehold, og sosiale aspekter ved landbruk. «Jeget, verden og den andre» var tittelen på et pedagogisk foredrag. Arne Klingborg hadde sammen med arkitekten Marek Książek fra Østerrike og Espen Tharaldsen en gruppe om «sosial arkitektur». Reijo Wilenius og Oscar Borgmann Hansen holdt kurs i samfunnsspørsmål.

Kveldene bød på konserter og eurytmiforestillinger av internasjonal karakter. Det fantes også spesifikke finske innslag: bl.a. «Den åndelige arven i Kalevalas språk og hva det kan gi til den fremadskridende kulturen. Bak dette arrangement sto fremfor alt Riitta Harjunen og Airi Pakkanen.

Tammersfors blir sett på som en kulminasjon for de nordiske sommermøtene, med størst deltagerantall noen sinne, 600 deltagere.

Frukt, endringer og hva er det beste jeg kan gi?

Møtet i Järna i 1992 skal ha vært storslått, med innvielsen av Kulturhuset, som siden har blitt et viktig sentrum i seg selv. Kulturhuset kan sees på som et resultat av det frø som ble sådd med sommermøtene. «*Norden i en förändrad värld*» var tittelen på møtet, og antydnet at sommermøtene var i endring. Den forandrede verden syntes å innebære at det spesifikt nordiske ikke behøvde å fortsette i de samme former.

Interessen for stevnene sank rundt årtusenskiftet,

kanskje tok andre møteplasser over? Slik som de felles nordiske lærermøtene. Antroposofien var blitt profesjonalisert, og erstattet av konferanser som Oslokursene, de nordiske barnehagestevnene med flere. Det ble arrangert ytterligere seks treff. Det siste i Tønsberg i 2004 ble avlyst pga for få påmeldte. Det kan legges til at det indre antroposofiske arbeidet har fått en dimensjon gjennom de felles nordiske høyskolemøtene som har blitt holdt i Järna siden 1993.

Er den nordiske tanken død, spør Göran Fant i sin artikkel og svarer videre: kanskje den må metamorfoseres om den igjen skal bli aktuell? Det er vanskelig å bygge et kontinuerlig arbeid på nordiske myter og den nordiske litteraturen. En kan ikke i det uendelige variere og gjøre repriser på foredragstema ut ifra Edda, Kalevala og Draumkvedet. Fant ser i fremtiden for seg individer i et samarbeid der det snevre nasjonale er visket ut, kanskje det nordiske åndsfellesskapet da kan vise seg på en ny måte. Arne Klingborg skal ha sagt følgende til Gjoran Fant den siste nyttårsaften han levde: Man kan ikke gjenta det som har vært, det må oppstå noe nytt!

Kildene ligger i det individuelle

Avslutningsvis vil jeg nevne noe Oskar Borgmann Hansen skriver i boken, hvor han redegjør for Rudolf Steiner sine tanker om Norden. Det er på sin femte reise til Norden at Steiner begynner å snakke om de nordiske kulturer ut ifra et antroposofisk synspunkt. Det gjør han med foredragsrekken «De enkelte folkesjeler misjon», som ble holdt i Oslo i dagene 7.-17. juni 1910. Borgmann Hansen hevder man bør ha med seg «Frihetens filosofi – Grunntrekk av en moderne verdensanskuelse», når man går inn i dette stoffet. Dette er radikal individualisme, og uten den for øyet, er det lett å misforstå foredragene til Steiner. Her er noen stikkord: Individualismens oppgave er å bringe folkene sammen. Det enkelte menneske må finne det konkrete utgangspunkt for samarbeide. Kildene til det vi kan gi, ligger i det individuelle. Hva er det beste jeg kan gi? Hva kan jeg gjøre bedre for menneskeheten

ved å være bevisst om at medlemskap i folket gir meg bestemte muligheter som jeg selv må bringe til utfoldelse. «Bli din folkesjels bevisste medarbeider», heter det.

Jeg anbefaler virkelig å lese boken, det er både morsom og interessant lesning, som gir perspektiv og dybde til fortellingen om antroposofien i Norden.

På vei mot Norden i Goetheanum – Goetheanum i Norden

Dette var noe av bakteppet og strømmen vi sto i, da vi våren 2013 besluttet å ta utfordringen finske Seija Zimmermann og medlem av Vorstand, kom med i 2010: en nordisk sommerkonferanse i Goetheanum. Etter en lengre gjæringsprosess ble avgjørelsen tatt på det nordiske styremøtet på Fokhol.

Der fortalte Gudjon med stort engasjement om muligheten av å skape et felles nordisk forestillingsprosjekt «Det søkende mennesket under norrøn himmel». Forestillingen skulle basere seg på Norrøn mytologi fra et antroposofisk synspunkt. Vi fornemmet da at dette kunne bli selve hjertet i arbeidet med konferansen. I skrivende stund er 60 mennesker samlet på Island og arbeider frem forestillingen som har premiere 28. mai i Gamla Bíó i Reykjavik på Island og skal vises første kveld i Goetheanum.

På det nordiske styremøtet på Fokhol snakket Knut Dannevig inspirerende om stedets genius. Vi befant oss på Hedemarken, i «det indre Skandinavia», og Knut berettet om folket som bor og tilber på heden, og om de store skogene på den nordlige halvkule som går herifra og helt til Uralfjellene, som er som et «klodens grønne skjær»: en grønn bølge fra øst mot vest, en livsstrøm av fugle- og dyrearter. Her har det gjennom svedjebruket og de store skogbrannene forårsaket av lynnedslag hersket en egenartet «brann-biologi», trærne har løftet sine grener mot flammene og sluppet sine frø ned mot marken, og det har spiret og grodd opp fra asken.

Dikt av Rolf Jacobsen:

I det indre Skandinavia

I det indre av Skandinavia
ligger det store skog- og elvelandet
med de høye himlene
og det endeløse lyset.

I det indre av Skandinavia
finner du de to lengste flodene,
som springer ut i Norges høyfjell
og vandrer hånd i hånd som søsken
til de faller ut i hvert sitt hav,
fra det indre av Skandinavia.

Her er berg og bakker,
blomster, blanke sjøer
fuglesang i luften, høyt og lavt.
Det er et land av ynde
her
i det indre av Skandinavia.

Og underligst av alt:
Det er så mange som skriver her.
Her bor et diktende folk,
fra Selma til Sigrid,
fra Gustav til Alf,
og videre frem
til Vidar'er. Bengter og Britter,
til Hans'er, og Åsta'er og Knuter
- en nesten endeløs rad
her
i det indre av Skandinavia.

Men spør du hvorfor
får andre svare.
Kanskje er det fredsomheten
her i Hedland og Värmmark.
Kanskje er det skogsuset og lyset,
blomsterduften nattetid,
i et land av groe og grønne skoger.
Utbygder, innbygder. Bortenfor,
innenfor. Ulvefår, bjørnefår,
og kanskje er der troll, her
i det indre av Skandinavia.

Min vei til Goetheanum

Selv hadde jeg i yngre dager vært engasjert i og møtt Norden gjennom Steinerskolekonferanser og nordiske Kristensamfunns møter og -leirer på 80-tallet, men i Goetheanum hadde jeg aldri vært. Jeg begynte å spørre folk rundt meg hva Goetheanum var for dem. Mangfoldige var svarene. Én hevdet at i dag er Goetheanum overalt i verden, at det ikke lenger finnes noe enkeltstående og overordnet senter for den antroposofiske impuls, slik som for 100 år siden. Andre har ikke noe forhold til Goetheanum overhode. Men det er også dem som blir blanke i blikket og snakker med varme og nostalgi om stedet. Én vektla omgivelsene og naturen rundt. Noen har også utdypet forholdet sitt til Goetheanum i tidligere utgaver av AiN.

Det var på tide å ta Goetheanum i øyesyn selv. Med følgende råd med på veien dro jeg av sted: «Følg nøye med på hva som skjer; en reise til Goetheanum blir aldri lik og er alltid viktig».

Min jomfrutur til Goetheanum fant sted i januar 2014. Bygningen lå der rolig og mektig ruvende i det lave vinterlyset. Det så nesten ut som det lå en søvn over stedet, men bygningen var fylt av virksomhet, viste det seg ved nærmere øyesyn. Det var forberedelser til en konferanse om biene. Det hadde vært enorm pågang fra hele verden til denne konferansen.

Da jeg ankommer er det mest staben som er i synlig aktivitet. Lapper blir hengt på dørene, stoler settes frem, det pyntes, det småløpes. Det virker svært profesjonelt det hele, allikevel er det forventning i luften. Så begynner de å komme, deltagerne, fra hele verden, bøndene, aktivistene, de bekymrede, birøkterne. Plutselig er stedet helt annerledes, fylt av en mengde ulike språk og framtoninger.

Jeg møter Charlotte fra Danmark, som også jobber tett med prosjektledelsen for vår planlagte konferanse. Hun er lokalkjent, har vært her mange ganger før. Hun tar meg med på Gemp-

en, den vakre skogkledde høyden som er som en fysisk speiling av Goetheanum, derifra er utsynet vidt. Vi går tur i vakre Eremitagen, samtaler og utveksler våre livshistorier. I Arlesheim sitter vi på kafé, og på Ita Wegemann klinikken har de den beste lunsjen, kan hun fortelle. Vi tegner og forklarer for hverandre: ideer, bakgrunn og visjoner. Notatboken fylles opp. Jeg bor hos en norsk dame i kolonien, som har bodd der nesten hele sitt liv, oppdratt barn, utdannet seg til språkformer og bothmergymnast. Hun leier ut flere rom til besøkende, og huset er i Goetheanistisk stil fra 1927. Det heter «Individualitetens hus» (Haus der Individualität).

Neste gang jeg kommer til Goetheanum, bor jeg sammen med Sissel. Vi bor i hver vår celle i et tidligere kloster omgjort til hotell, nede i Dornach, rett ved jernbanestasjonen og kun ca. ti minutter gangavstand til Goetheanum. Rommene har navn etter dyder og kjente lutheranere slik som Calvin. De har en vakker bakhage med urter. Det er april, det er full blomstring, alt er en måned tidligere enn vanlig. Vi er her fordi det er generalforsamling. Representanter fra de nordiske landene og vi i prosjektledergruppen møtes. Vi spiser sammen på Speisesehaus og arbeider både formelt og mer uformelt.

En kveld sitter en svenske, en danske og to nordmenn i minnelunden for Rudolf Steiner. Det er her urnen hans ble begravd. – Det er mørk natt, og stjernene lyser over oss. Dansken og svensken har aldri visst om dette stedet, til tross for at de har vært i Goetheanum mange ganger. Men nå har de latt seg lokke inn i lunden av en som kalte på dem i mørket. Med ett er vi langt inne i en samtale om Parsifal. Slikt kan skje om åpenheten er til stede; da kan det oppstå nye mellommenneskelige rom og man kan avdekke helt nye områder ...

Kan Norden i Goetheanum – Goetheanum i Norden bli et rom for nye oppdagelser? Et rom der individer møtes, gjennom nye opplevelser, felles arbeid og fordypning. Kanskje kan det oppstå en ny særegen klang?